

Identifying and Prioritizing the Components of Social Responsibility Based on University Effectiveness, Using the Delphi Fuzzy Approach

Ali Akbar Zamandi¹ PhD Student of Higher Education Management, Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Urmieh University, Urmieh, Iran.

Mohammad Hassani² Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Urmieh University, Urmieh, Iran. (Corresponding Author)

Hassan Ghalavandi³ Professor, Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Urmieh University, Urmieh, Iran.

Received: 22/Oct/2022 | Accepted: 23/Apr/2023

Abstract

Purpose: The aim of the present study was to identify and prioritize the components of university social responsibilities.

Methodology: This research applied the mixed qualitative and quantitative approach. The statistical population consisted of the faculty members of Shahid Beheshti University. Using the purposive sampling method based on the principle of theoretical adequacy, 20 of them were selected as the sample. In the qualitative section, university social responsibility components were obtained from exploratory interviews and the data were analysed by Maxqda software as well as the coding method. Then, in the quantitative section, questionnaires were administered and were validated through relative content validity and re-test reliability. Here, the data were analysed and ranked by the fuzzy Delphi method.

Findings: The results fall into two parts. In the first part, a set of components of social responsibility was identified, and in the second part, the importance and priority of these factors are introduced. Findings indicate that the issue of social responsibility, understandability of social responsibility, transparency in decision making, accountability, academic culture building, and scientific correction are the most important components of social responsibility.

Originality: The use of mixed research method in the present study led to the identification and prioritization of new components of social responsibility in the university setting as an organization and social institution which is a driving force of development.

Keywords: University Social Responsibility, Effectiveness, University Social Accountability, Community and University Interaction.

1. zmndi1372@ut.ac.ir

2. mhassani@urmia.ac.ir

3. h.ghalavandi@urmia.ac.ir

عنوان مقاله:

شناسایی و اولویت‌بندی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی در راستای اثربخشی دانشگاهی با استفاده از رویکرد دلفی فازی

علی اکبر زمندی^۱، محمد حسنی^۲ و حسن قلاوندی^۳

مقاله پژوهشی

دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۳۰

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۲/۰۳

چکیده:

هدف: پژوهش حاضر با هدف شناسایی و اولویت‌بندی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی در راستای اثربخشی دانشگاه‌های دولتی ایران انجام پذیرفت.

طرح پژوهش/ روش‌شناسی/ رویکرد: این پژوهش از نظر روش ترکیبی است. جامعه آماری اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی هستند که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و بر اساس اصل کفایت نظری ۲۰ نفر از آنان به عنوان اعضای نمونه انتخاب شدند. در پژوهش حاضر، با استفاده از ترکیب روش کمی و کیفی، ابتدا با استفاده از مصاحبه، مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه مشخص شدند. سپس از طریق پرسشنامه، و روش دلفی فازی مولفه‌های شناسایی‌شده رتبه‌بندی شدند. ابزار گردآوری اطلاعات در بخش کیفی مصاحبه و در بخش کمی پرسشنامه بود که روایی و پایایی آن‌ها با استفاده از شاخص روایی محتوای نسبی و روایی محتوایی و پایایی آزمون مجدد تایید شدند. داده‌های کیفی با روش کدگذاری و نرم‌افزار Maxqda و داده‌های کمی با روش دلفی فازی تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج پژوهش مشتمل بر دو بخش است، که در بخش نخست، مجموعه‌ای از مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه شناسایی و در بخش دوم، میزان اهمیت و اولویت این مولفه‌ها مشخص شدند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی، فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی، شفافیت تصمیم‌گیری، مطالبه‌گری، فرهنگ‌سازی آکادمیک، و تصحیح علم‌سنجی از اهمیت بیش‌تری برخوردار هستند. **ارزش/ اصالت پژوهش:** استفاده از روش ترکیبی در پژوهش حاضر باعث شناسایی و اولویت‌بندی مولفه‌های جدیدی از مسئولیت دانشگاه به عنوان سازمان و نهاد اجتماعی پیشران توسعه شده است.

کلیدواژه‌ها: مسئولیت اجتماعی دانشگاه، اثربخشی، پاسخگویی اجتماعی دانشگاه، تعامل جامعه و دانشگاه.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. zmndi1372@ut.ac.ir

۲. استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران (نویسنده مسئول). mhassani@urmia.ac.ir

۳. استاد، گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. h.ghalavandi@urmia.ac.ir

در سال‌های اخیر افزایش فشارهای عوامل مختلف و نهادهای اجتماعی و دولت‌ها باعث شده که مسئولیت اجتماعی^۱ سازمان‌ها، از یک ایدئولوژی صرف به واقعیتی عملیاتی تغییر یابد (Weber *et al.*, 2014). از دانشگاه نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادها، انتظار می‌رود که مسئولیت اجتماعی را با تعهد بیش‌تر و به جامع‌ترین وجه ممکن پیگیری کند (Rahman *et al.*, 2019). در همین راستا، دانشگاه‌ها می‌توانند از طریق توجه به شایستگی‌های هیئت علمی، نهادینه‌سازی تعامل با ذی‌نفعان، توجه به مسائل محیط پیرامونی و ایفای مسئولیت اجتماعی به ارتقای سرمایه اجتماعی^۲ و اثربخشی^۳ خود اقدام نمایند (Huang & Do, 2021). اثربخشی سازمانی مرحله‌ای است که سازمان هدف‌هایش را تشخیص می‌دهد و به آن‌ها دست می‌یابد (ایران‌زاد پاریزی، ۱۳۹۵). ارتقای اثربخشی سازمان‌ها (از جمله دانشگاه‌ها)، وابسته به مقوله‌ها و متغیرهایی است که با رفتار افراد سازمان مرتبط است. آن‌ها در ارتباط با یکدیگر، رفتار افراد سازمان را به صورت مطلوب‌تری شکل می‌دهند که در نهایت به اثربخشی سازمان منجر می‌شود (Hassani *et al.*, 2014). اثربخشی دانشگاه به چیزی بستگی دارد که جامعه انتظار دارد به عنوان یک هدف از طریق آموزش عالی به آن دست یابد (Brint & Clotfelter, 2016). یکی از اهداف و کارکردهای نظام دانشگاهی، ایفای مسئولیت اجتماعی است (Karami *et al.*, 2017) و اعتقاد به مسئولیت اجتماعی در سازمان‌های دولتی (از جمله دانشگاه)، سنگ بنای مدیریت دولتی است (Alvani & Ahmadi, 2013). هرچند مسئولیت اجتماعی دانشگاه مجموعه‌ای از سیاست‌ها، راهبردها و اقداماتی است که توافق و اجماعی در خصوص آن، به دلیل تفاوت شرایط اجتماعی، اقتصادی و محیطی وجود ندارد (Moghadam *et al.*, 2021)، اما دانشگاه به عنوان سیستم اجتماعی باز نمی‌تواند بدون پیوند مستقیم با سایر زمینه‌های اجتماعی حیات داشته باشد (Giuffré & Ratto, 2014) و از آن انتظار می‌رود که به بهبود کیفیت زندگی مردم کمک کند و به عنوان بازیگر تغییرات اجتماعی و محرک توسعه اجتماعی نقش خود را به‌خوبی ایفا نماید (Leoński, 2021). از این‌رو، مسئولیت اجتماعی دانشگاه به موضوعی مهم و راهبردی در آموزش عالی تبدیل شده است (شفایی پامچلو و همکاران، ۱۳۹۶) که حکایت از اهمیت توجه دانشگاه‌ها به ایفای مسئولیت اجتماعی، به عنوان فرایندی تفکیک‌ناپذیر در سیاست‌ها، روش‌های مدیریتی، فعالیت‌های تخصصی

1. Social Responsibility
2. Social Capital
3. Effectiveness

آموزشی و پژوهشی آن‌ها دارد (Ali *et al.*, 2021). بر این مبنا دانشگاه‌ها، در سرتاسر دنیا، با اتخاذ سیاست‌های مربوط به پایداری، به توسعه ارزش‌های اخلاقی و روابط با ذی‌نفعان بیرونی پرداخته‌اند (Wigmore-Álvarez *et al.*, 2020).

مسئولیت اجتماعی دانشگاه عبارت است از پاسخگویی دانشگاه‌ها در ابعاد و زمینه‌های گوناگون، که ناظر بر تعریف و تقویت نقش اجتماعی آنان در قبال جامعه اعم از جامعه محلی، ملی و جهانی است (Meseguer-Sánchez *et al.*, 2020) و نوعی حرکت به سمت اهداف انسانی، و به معنای تغییر سازمان و عملکرد دانشگاه‌ها (Saiz, 2019)، و عاملی برای جلب اعتماد و رضایت ذی‌نفعان (Latif *et al.*, 2021)، بهبود برند دانشگاه (Ahmad, 2012) و ابزار مطلوبی برای تحقق پایداری است (Huang & Do, 2021). مسئولیت اجتماعی دانشگاه از مهم‌ترین عوامل و ظرفیت‌های کنش‌های ارتباط تعاملی موثر با جامعه، آزادسازی و عمومی‌سازی دانش است که اثربخشی اجتماعی آن عامل تغییر نگرش، دیدگاه‌ها و گفت‌وگوها در جامعه است و کیفیت و نوع روابط با کارکنان، اعضای هیئت علمی، دانشجویان، و آزمون‌ها (Kövér & Franger, 2019)، همدلی در سازمان (Lemos Lourenço *et al.*, 2022) و توسعه عملکرد حرفه‌ای دانشگاهیان را تقویت می‌کند (رادمنش و همکاران، ۱۴۰۱). مسئولیت اجتماعی نوعی راهنمای عملی در راستای اشتغال پایدار و بهره‌وری در جامعه محسوب می‌شود (Ahumada-Tello *et al.*, 2018). مشروعیت دانشگاه با ایفای مسئولیت اجتماعی آن حاصل می‌شود و انتظار می‌رود که نقشی در پایداری زیست‌بوم، پاسخگویی، و فهم سفارش‌های اجتماعی داشته باشد (Hazelkorn, 2020). دانشگاه دارای مسئولیت اجتماعی همواره متعهد به رفع مشکلات جامعه از طریق تولید دانش جدید، پرورش شهروندان مسئولیت‌پذیر، و ارائه خدمات با کیفیت به جامعه است (Santos *et al.*, 2020). بی‌توجهی دانشگاه به مسئولیت اجتماعی در هر یک از ابعاد آن نتایجی مخرب به دنبال دارد، از جمله نبود آموزش‌های اخلاقی و شهروندی، فقدان پژوهش مبتنی بر نیاز اجتماع، پاسخگویی به اجتماع، دموکراسی و شفافیت، و سوء استفاده در اقدامات زیست‌محیطی (Vallaes, 2014).

شواهد زیادی درباره اهمیت آموزش عالی در توسعه اجتماعی وجود دارد. دانشگاه به دلیل ضریب تاثیر بالایی که دارد، دارای توانایی کافی برای شروع حرکتی اساسی به سمت توسعه پایدار و پیشرفت جوامع به عنوان یکی از مهم‌ترین منابع توسعه اجتماعی است (Oliver & Jorre de St Jorre, 2018). توسعه اجتماعی نیز به‌طور مستقیم از مسئولیت اجتماعی تاثیر می‌پذیرد (Maqbool & Zameer, 2018). بنابراین، سیاست اصولی جوامع برای دستیابی به توسعه همه‌جانبه، سرمایه‌گذاری در حوزه آموزش عالی است (Keykha & Abili, 2020). اما

نظام دانشگاهی ایران، در دهه‌های اخیر کم‌تر توانسته است با جامعه ارتباط تعاملی مناسبی ایجاد کند و بی‌توجهی به مسئولیت اجتماعی و عدم پاسخگویی به نیازهای جامعه، توانمندی آنان را برای هر نوع تحول درونی و تغییرات اثربخش محیطی ناچیز کرده است (مهدی و شفیع، ۱۳۹۸). با توجه به آنچه گفته شد و اهمیت روزافزون مسئولیت اجتماعی دانشگاه، گفتنی است که ضعف مطالعاتی در پژوهش‌های داخلی در زمینه مسئولیت اجتماعی دانشگاه به‌وضوح نمایان است و با وجود پژوهش‌های خارجی انجام‌شده در این زمینه، در داخل کشور چندان مورد توجه قرار نگرفته است. بدون تردید، مسئولیت اجتماعی دانشگاه و ایفای موفقیت‌آمیز این نقش، می‌تواند جان تازه‌ای به دانشگاه بدمد و موجب اثربخشی آن شود. با این تفاسیر و خلأ پژوهشی موجود، پژوهش حاضر بر آن است که مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه را با استفاده از رویکرد دلفی فازی شناسایی و اولویت‌بندی کند.

مبانی نظری پژوهش

مسئولیت اجتماعی دانشگاه

مسئولیت اجتماعی به اولویتی اجتناب‌ناپذیر (Kuo et al., 2021)، برای نیل به پایداری کسب‌وکار (Bian et al., 2021) و مشارکت در توسعه جوامع محلی، اقدامات مدیریتی زیست‌محیطی، اجتماعی و توانمندسازی کارکنان اشاره دارد (Arenia et al., 2019) و به معنای مجموعه وظایف و تعهداتی است که سازمان‌ها و افراد باید در راستای تامین رفاه (Amadi & Bayo, 2020) و رشد و تعالی جامعه انجام دهند (Wang et al., 2020) و گستره آن شامل موضوعات مختلفی چون امور اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و حفاظت از محیط‌زیست (Fordham & Robinson, 2018) و فعالیت‌های بشردوستانه است (Luhmann & Theuvsen, 2016). در دانشگاه‌های پیشرو نیز امروزه مسئولیت اجتماعی به عنوان یکی از کارکردها و وظایف دانشگاهی تاکید شده است (Sharma & Sharma, 2019)، چون دانشگاه به عنوان نهادی اجتماعی نمی‌تواند بدون ارتباط با محیط خود و حمایت نظام‌های کلان توسعه یابد. دانش و بینشی که افراد در دانشگاه پیدا می‌کنند و به صورت قابلیت‌ها و توانایی‌های فنی و تخصصی در آنان ظاهر می‌شود، عامل موثری بر شکل‌گیری منش اجتماعی و سوءگیری سیاسی آن‌هاست و در حقیقت، آینده اجتماعی را پی‌ریزی می‌کند (Zulu et al., 2020). به دلیل بروز بحران‌ها و چالش‌های اجتماعی، بنا بر نظر یونسکو، چرخش پارادایمی در سیاست‌ها و اقدامات دانشگاه‌ها، به عاملی در فرایند

توسعه این نهادها تبدیل شده و سبب شده که به‌طور جدی در نقش و اهداف دانشگاه‌ها تجدیدنظر شود (Grau, 2017) و ایفای مسئولیت اجتماعی آن‌ها به‌سرعت به یکی از مهم‌ترین موضوعات راهبردی دانشگاه‌های جهان تبدیل شده است (Moubed & Nadizadeh, 2022).

نتایج پژوهش الکسار و همکاران^۱ (۲۰۲۳)، نشان داد که سرمایه‌گذاری در مسئولیت اجتماعی دانشگاه از نظر فرهنگی، تجربه خوبی برای موسسه‌های آموزش عالی است، زیرا استفاده از آن، نه تنها تکمیل‌کننده اهداف آموزشی و پژوهشی آنان است، بلکه به الزامات و انتظارات ذی‌نفعان پاسخ می‌دهد، رقابت‌پذیری را افزایش می‌دهد و عملکرد پایدار را تضمین می‌کند و باعث رضایت دانشجو و وفاداری دانش‌آموختگان می‌شود. سانچز - هرناندز و مایناردز^۲ (۲۰۱۶)، استدلال می‌کنند که مسئولیت اجتماعی دانشگاه پیوندی قوی با زمینه آن، یعنی بیانیه مأموریت آموزش حرفه‌ای، نوآوری و توسعه دانش دارد و ضرورت دارد که جزئی از دستورالعمل‌ها و سیاست‌های دانشگاه قرار گیرد و فراتر از مقامات و استادان، دانشجویان نیز مسئولیت اجتماعی را به عنوان یک چشم‌انداز مد نظر خود داشته باشند. ربابه^۳ و همکاران (۲۰۲۱)، اظهار داشتند که مسئولیت اجتماعی یکپارچه دانشگاه به برنامه‌ریزی راهبردی سازمانی موفقیت‌آمیز فعالیت‌ها، به‌ویژه در زمان بحران جهانی منجر می‌شود. نتایج پژوهش سانتوس و همکاران (۲۰۲۰)، نیز نشان داد که ایفای مسئولیت اجتماعی بر کیفیت آموزش عالی اثر مثبت و معنادار دارد. البته در پرداختن به این مقوله در کشورهای توسعه‌یافته، بیش‌تر بر ارزش‌های اصلی در بلندمدت تاکید می‌شود، در حالی که در کشورهای در حال توسعه، بیش‌تر به فعالیت‌های کوتاه‌مدت، با تمرکز بر ذی‌نفعان مطرح است (Huang & Do, 2021).

مسئولیت اجتماعی دانشگاه از منظر و دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. کیزل^۴ و همکاران (۲۰۲۱)، از مسئولیت اجتماعی دانشگاه به عنوان رویکرد اخلاقی حامی توسعه پایدار اقتصادی، اکولوژیکی، اجتماعی، زیست‌محیطی و فنی جامعه یاد می‌کنند. بنابراین، آگاهی و نگرش دانشجویان از این مفهوم را برای درک روابط فعلی و آینده دانشگاه با محیط‌زیست، به عنوان مدیران آینده، ضروری می‌دانند. برای تحقق این امر، دانشگاه‌ها باید به روزرسانی برنامه‌های آموزشی خود برای شکل دادن به نگرش‌های مسئولیت اجتماعی اقدامات اساسی انجام

1. El-Kassar

2. Sánchez-Hernández & Mainardes

3. Rababah

4. Kiezel

دهند. **لازن جُرگه و آندرادِس پنا^۱ (۲۰۱۷)**، معتقدند که مسئولیت اجتماعی دانشگاه از این قرار است: (۱) در آموزش، با استفاده از درج مسائل اجتماعی، اخلاقی و زیست‌محیطی در برنامه‌های درسی برای پاسخگویی به خواسته‌های جامعه، یا اصول آموزش مسئولانه؛ (۲) در پژوهش، با استفاده از انتقال دانش به جامعه؛ (۳) در مدیریت، با استفاده از اجرای شیوه‌های حکمرانی خوب و پاسخگویی؛ و (۴) فعالیت‌های تعامل با جامعه، که از طریق ارتقای مشارکت‌های شهروندی، ارزش‌های مدنی و کمک به محیط اقتصادی اجتماعی آن‌ها تعریف می‌شود. دانشگاه از یک‌سو باید مشابه با سایر سازمان‌ها در برابر جامعه احساس مسئولیت کند و از سوی دیگر، آموزش‌دهنده و مروج فرهنگ مسئولیت اجتماعی در سطح سازمان‌ها و شهروندان و جامعه باشد و به این ترتیب در تحولات اقتصادی و اجتماعی تاثیرگذار باشد (**شفایی پامچلو و همکاران، ۱۳۹۶**). **گومز^۲ و همکاران (۲۰۱۸)**، مسئولیت اجتماعی را مدیریت اخلاقی و شفاف فرایندهای اداری، آموزشی، شناختی و اجتماعی می‌دانند که توسط دانشگاه انجام می‌شود. ارتقای سطح تعهد مسئولیت اجتماعی دانشگاه، اثرات و نتایج مثبتی مانند افزایش تاثیر دانشگاه در جامعه و کمک به مقابله با چالش‌های اجتماعی، افزایش درک جامعه از ماهیت و مقاصد پژوهش‌های دانشگاهی و تاثیر آن بر زندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی، مشارکت دانشگاه در سیاست‌های کلان جامعه و فراهم‌سازی فرصت برای حضور کنشگران نهادهای علمی در همه عرصه‌های جامعه را دربر خواهد داشت.

محمدي و همکاران (۲۰۲۲)، مسئولیت اجتماعی را یکی از اساسی‌ترین موارد مطرح‌شده در حوزه اخلاق حرفه‌ای و مقوله‌ای مهم در گفتمان دانشگاه‌های نسل چهارم با محوریت تعهد مسئولیت آن‌ها نسبت به محیط پیرامونی از جمله نقش مشارکت در توسعه اجتماعی تعهد در قبال محیط‌زیست، شفافیت شایسته‌سالاری، و رعایت حقوق عامه مختلف با هدف بازطراحی اخلاقی محیط‌های فعالیت خود ذکر کرده‌اند. **تینگ^۳ و همکاران (۲۰۲۱)**، خاطرنشان کردند که اختصاص دانش و استعداد دانشگاه‌ها در جهت توسعه محلی از طریق ترویج برنامه مسئولیت اجتماعی دانشگاه، به افزایش صلاحیت بینارشته‌ای و آگاهی دانشجویان دانشگاه از مسئولیت اجتماعی نیاز دارد. **فان^۴ و همکاران (۲۰۲۱)**، مسئولیت اجتماعی را رعایت اصول اخلاقی و توجه به نیازهای ذی‌نفعان دانشگاه می‌دانند که بخشی جدایی‌ناپذیر از فعالیت‌های دانشگاه است و باعث ارتقا و بهبود قابل توجه تصویر برند دانشگاه، رضایت دانشجویان، کیفیت تدریس و پژوهش، قابلیت‌های

1. Larrán Jorge & Andrades Peña

2. Gomez

3. Ting

4. Phan

بازار کار و توانایی دانشجویان می‌شود. **زبانه و همکاران (۲۰۲۱)**، خلاقیت مدیریت دانشگاه، ارتباط موثر با مردم و ذی‌نفعان، کیفیت فرایند آموزشی و توسعه فعالیت‌های علمی را محرک مسئولیت اجتماعی ذکر کرده‌اند که باید به عنوان مبنایی برای برنامه‌ریزی راهبردی فعالیت‌ها مورد استفاده قرار گیرد. در پارادایم جدید مسئولیت اجتماعی دانشگاه، دانشجویان و اعضای هیئت علمی به عنوان بازیکنان کلیدی دانشگاه هستند که با عناصر محیطی، آگاهی اجتماعی، احترام متقابل، مسئولیت مشترک، هویت دانشگاه و آموزش همراه است (**Ayala-Rodríguez et al., 2019**). ابعاد مسئولیت اجتماعی دانشگاه نیز بر چهار حوزه اساسی فعالیت دانشگاه، یعنی ارتباطات خارجی با محیط و ذی‌نفعان خارجی آن، ارتباطات داخلی اعضای دانشگاه، انجام پژوهش، و آموزش تاکید می‌کند (**Brdulak, 2020**). **تترُوا و سابولوا^۱ (۲۰۱۰)**، مولفه‌های کلیدی مسئولیت اجتماعی دانشگاه را شامل پنج بُعد اقتصادی، اخلاقی، اجتماعی، محیط‌زیست، و بشردوستانه برشمرده‌اند. **دیمّا^۲ و همکاران (۲۰۱۳)**، پروژه‌های دانش‌آموختگان محور، همکاری بین‌دانشگاهی، همکاری دانشگاه با دبیرستان‌ها و سایر موسسه‌ها، محیط کسب‌وکار جامعه‌محور، همکاری بین‌المللی جامعه‌محور، و پروژه‌های اجتماعی - فرهنگی و زیست‌محیطی را مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه ذکر کرده‌اند. **بنورت و فیتجار^۳ (۲۰۱۹)**، در پژوهش خود اذعان داشتند که دانشگاه‌های پیشرو از طریق مشارکت در مهارت‌افزایی بازار کار، توسعه شبکه‌های نوآوری منطقه‌ای با استفاده از دانش به‌روز و جهانی، حمایت از مشارکت منطقه‌ای دانشگاهیان و بالا بردن کیفیت فرایندهای راهبردی نوآوری منطقه‌ای و دارایی‌های نوآوری جمعی می‌توانند در توسعه منطقه‌ای تاثیرگذار باشند.

مارتینز - ویرتو و پرز - اِرانسوس^۴ (۲۰۲۱)، مسئولیت اجتماعی دانشگاه را تلاش برای آموزش حرفه‌ای و شبکه‌سازی هماهنگ حرفه‌ای با همکاری ذی‌نفعان و الگوهایی برای پایان دادن به فقر در منطقه از طریق قراردادهای تجاری و صنعتی، ایجاد صندوق کمک مالی داخلی برای جلوگیری از ترک تحصیل دانشجویان فقیر، و آموزش‌های لازم در راستای تقویت عدالت اجتماعی و رفاه شهروندان می‌دانند. علاوه بر این، باید چارچوب و سازوکارهای فرابخشی را برای ارزیابی مسئولیت اجتماعی دانشگاه در سطوح نهادی و هیئت علمی ایجاد و تثبیت کرد. **باپتیسته^۵ و همکاران (۲۰۲۲)**، مسئولیت اجتماعی دانشگاه را شامل مسئولیت توسعه جامعه؛ مسئولیت مددکاری

1. Tetřevová & Sabolova
2. Dima
3. Benneworth & Fitjar
4. Martínez-Virto & Pérez-Eransas
5. Baptiste

اجتماعی و مدیریت بلایا؛ مسئولیت توسعه سرمایه انسانی (از طریق کلاس‌های دیجیتال برخط، به‌ویژه برای کودکانی که از نظر اقتصادی محروم هستند، و دوره‌های آزاد انبوه برخط، دوره‌های کوتاه در رابطه با برنامه‌های هدایت شغلی و توسعه اشتغال به عنوان دوره‌های «مستقل» برای دانشجویانی که به دنبال ورود به بازار کار هستند، و ارائه انواع آموزش‌های توسعه توانمندی‌ها بدون در نظر گرفتن سن شرکت‌کنندگان)؛ و مسئولیت اثرات زیست‌محیطی (از طریق ارائه برنامه‌های آموزشی متنوع در سطوح کارشناسی، ارشد و دکتری به مدیران، مهندسان و پژوهشگران محلی، ترویج آگاهی زیست‌محیطی، استفاده کارآمد از منابع و فرهنگ زیست‌محیطی سبز) می‌دانند. یوروابایهو^۱ و همکاران (۲۰۲۰)، توسعه حرفه‌ای مستمر گواهی‌شده برای آموزش، ارتقا و توسعه ظرفیت دانش رهبران جامعه محلی از طریق همکاری دانشگاه و دولت‌ها را از مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه ذکر کرده‌اند. لئونسکی (۲۰۲۱)، اقدامات حفاظتی و ارتقای خودمراقبتی در میان دانشجویان و مدیریت دانش را از مولفه‌های دانشگاه‌های متعهد به مسئولیت اجتماعی در شرایط بحران‌های جهانی، منطقه‌ای و ملی و جوامع پس از جنگ در راستای حفاظت از زندگی ذکر کرده‌اند.

هرچند به دلیل شرایط متفاوت اجتماعی، فرهنگی، محیطی و سیاسی (Ali et al., 2020) و نوظهور بودن مفهوم مسئولیت اجتماعی، دگردیسی‌های فراوان و چندتباری بودن آن سبب دشواری در تعریف این مفهوم شده است (Green & Peloza, 2011)، اما آنچه از درک همگرایی این مفهوم وجود دارد، این است که مسئولیت اجتماعی مفهومی درهم‌تنیده با اعمال جمعی است که با بر عهده گرفتن مسئولیت‌های مدنی فردی با افق‌های جهانی، به پیامدهای جمعی منتهی می‌شود (Ayala-Rodríguez et al., 2019). والایس (۲۰۱۴)، مسئولیت اجتماعی دانشگاه را خط‌مشی کیفیت اخلاقی در فعالیت‌های جامعه دانشگاهی (دانشجو، مربی و مدیر) در خلال مدیریت پاسخگو در قبال اثرهای آموزشی، شناختی، کاری و محیطی دانشگاه، که در گفتگویی فعال با جامعه برای ارتقای توسعه انسانی پایدار است تعریف می‌کند که دارای چهار گام تعهد^۲، خودتشخیصی^۳، تطابق^۴ و پاسخگویی^۵ است. در تعریف دیگری، مسئولیت اجتماعی دانشگاه به معنای پاسخگویی در قبال جامعه در ابعاد و زمینه‌های گوناگون و ناظر بر تعریف و تقویت نقش اجتماعی دانشگاه در جامعه

1. Uworwabayeho
2. Commitment
3. Self-Diagnosis
4. Compliance
5. Accountability

اعم از جوامع محلی، ملی و جهانی ذکر شده است (Meseguer-Sánchez *et al.*, 2020). از مسئولیت اجتماعی دانشگاه به عنوان عامل کلیدی ایجاد تغییر در جامعه یاد می‌شود (Sánchez-Hernández & Mainardes, 2016) که طی آن دانشگاه، در نقش یک سازمان اجتماعی و مرکز دانش اجتماعی، می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی مردم کمک کند و به عنوان بازیگر تغییرات اجتماعی، محرک بهبود اجتماعی (Phan *et al.*, 2021) و پرچمدار ترویج مسئولیت اجتماعی در جامعه و تقویت‌کننده هویت‌های مسئولیت‌پذیر و اخلاق‌مدار در برابر هم‌نوعان و متعهد در برابر محیط‌زیست واقعی و مجازی باشد (Vallaey, 2014)، و محرک مهمی برای دانشگاه‌های مدرن، در تغییر فرهنگ دانشگاه به فرهنگ مسئولیت‌پذیری (Sánchez-Hernández & Mainardes, 2016) از طریق اصلاح جهت‌گیری آموزش و پژوهش‌های دانشگاهی، از تحقیقات بی‌معنا و فاقد ارزش اجتماعی و صرفاً ارزشمند برای نویسندگان آن (Aitkenhead, 2013) به سمت کیفیت، اثربخشی، مسئولیت‌پذیری و توجه به تولید دانش با معیارهای معنادار اجتماعی (Alvesson *et al.*, 2017).

لزوم پرداختن به مسئولیت اجتماعی دانشگاه را می‌توان با دلایل متعددی تبیین نمود: (۱) تربیت نیروی انسانی مورد نیاز آینده جامعه؛ (۲) ایفای نقش مهم آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌ها در اجتماعات محلی؛ (۳) کمک به مردم در برقراری تعادل بین نیازهای فردی و اجتماعی آن‌ها؛ (۴) لزوم برقراری روابط راهبردی با ذی‌نفعان برای باقی ماندن در شرایط رقابتی؛ (۵) دارا بودن نقش دائمی در آموزش و استخدام منطقه‌ای؛ (۶) مداخله بیش‌تر شرکت‌ها در دانشگاه‌ها، به واسطه بازاری شدن خدمات آموزش عالی؛ (۷) لزوم پیشرو بودن در حوزه مسئولیت اجتماعی به واسطه رشد آگاهی جمعی دانشجویان و اعضای هیئت علمی؛ و (۸) انتظار از دانشگاه برای گنجاندن موضوعات پایداری در برنامه‌های آموزشی برای رفع چالش‌های زیست‌محیطی به واسطه نقش کلیدی آن‌ها در پرورش شهروندان جهانی مسئول در دنیای پسامدرن (بوک و همکاران، ۱۳۹۶). بنابراین، موضوع مسئولیت اجتماعی به عنوان یکی از مصادیق اثربخشی باید مورد توجه جدی مدیران و سیاستگذاران دانشگاه قرار گیرد. از این‌رو، روند پژوهش در خصوص مسئولیت اجتماعی دانشگاه، به‌ویژه در سال‌های اخیر، رشد قابل‌توجهی داشته است (Meseguer-Sánchez *et al.*, 2020).

دانشگاه اثربخش

در سال‌های اخیر، تمرکز اندیشمندان سازمانی به‌طور روزافزون به موضوع اثربخشی جلب شده است. اثربخشی اگرچه ابزاری رایج برای ارزشیابی عملکرد دانشگاه‌ها محسوب

می‌شود، ولی همچنان در قالب مسئله پیچیده مدیریتی و تربیتی به تفکر و پژوهش نیاز دارد (Sandu et al., 2014). برای سنجش اثربخشی، هیچ‌گونه اقدامات ساده‌الاهمیت، معتبر و با قابلیت اطمینان و هیچ شاخص منحصر به فردی وجود ندارد، بلکه برخی از شاخص‌ها (در میان تمام موارد معتبر)، مسئله را بهتر از سایرین توصیف می‌کنند (Martini & Fabbris, 2017). **کوان و واکر^۱ (۲۰۰۳)**، شاخص‌های دانشگاه اثربخش را رضایت شغلی، توسعه حرفه‌ای و کیفی اعضای هیئت علمی، سیستم باز و ارتباطات تعاملی، توانایی جذب منابع، رضایت تحصیلی دانشجو، توسعه آکادمیک دانشجو، توسعه مسیر شغلی دانشجو، و توسعه فردی دانشجو ذکر کرده‌اند. شهرت آکادمیک دانش‌آموختگان، نگهداشت منابع انسانی، بهگزینی دانشجو، منابع مالی، نرخ کارایی دانش‌آموختگان و رضایت آن‌ها از شاخص‌های دانشگاه اثربخش است (Costley, 2015). **پاندیا و سریواستوا^۲ (۲۰۱۷)** سلامت سازمانی، رضایت از کیفیت زندگی دانشگاهی، فعالیت‌های دانشجویی، و منافع ادراک شده از تحصیلات تکمیلی را جزو ویژگی‌های دانشگاه اثربخش برشمرده‌اند. مدیریت آموزشی، خدمات دانشگاهی برای جامعه، حفظ هنر و فرهنگ، مدیریت و توسعه سازمانی، و توسعه در جهت تعالی نیز از شاخص‌های دانشگاه اثربخش محسوب می‌شوند (Kraipetch et al., 2013). **آلن^۳ (۲۰۰۲)** نیز به رضایت شرکت‌کنندگان، دانش به‌دست آمده، مهارت‌های فنی کسب شده، تغییر در نگرش و ادراک، تغییر رفتار فردی با توجه به کاربرد دانش جدید، تغییر انبوه بحرانی، و تغییر فرهنگ به عنوان ابعاد دانشگاه اثربخش اشاره کرده‌اند.

پیشینه تجربی پژوهش

در مطالعات پیشین به مسئولیت اجتماعی دانشگاه از منظرهای مختلف پرداخته شده است. **برادران حقیر و همکاران (۲۰۱۹)**، به تعریف و مفهوم‌سازی مسئولیت اجتماعی دانشگاه به عنوان نهادی اجتماعی پرداختند و نتایج پژوهش خود را در قالب الگویی شامل ابعاد (فردی و سازمانی)، شرایط علی (درون‌دانشگاهی، برون‌دانشگاهی و عوامل نهادی بیرونی) و متغیرهای زمینه‌ای و مداخله‌گر (زمینه تاریخی، کمیت‌گرایی، موانع فرهنگی، موانع شناختی، انگیزشی، ساختاری و قانونی) و پیامدهایی چون کاهش مرارت‌های بشری و افزایش سرمایه‌ها از جمله سرمایه اجتماعی ارائه دادند. **کابرا^۴ (۲۰۱۸)**، نشان داد که مدیران دانشگاه مفهوم مسئولیت اجتماعی دانشگاه را

1. Kwan & Walker
2. Pandya & Srivastava
3. Allen
4. Cabrera

با فعالیت‌های ارتباط با جامعه، پیشنهادهای علمی، و پاسخگویی مرتبط می‌کنند، در حالی که دانشجویان این مفهوم را با تدریس در ارزش‌ها و فعالیت‌های بشردوستانه، و کارکنان اداری این مفهوم را با مزایای کار مد نظر دارند. نتایج چن^۱ و همکاران (۲۰۱۵)، نشان می‌دهد که مسئولیت اجتماعی از طریق رفتار شفاف و اخلاقی به توسعه پایدار، سلامت و رفاه جامعه کمک می‌کند.

نجاتی و همکاران (۲۰۱۱)، به مواردی چون حکمرانی سازمانی، حقوق بشر، شیوه‌های انجام کار شرایط محیطی، ترویج عدالت، مسائل دانشجویان، و مشارکت اجتماعی اشاره کرده‌اند. چن و وانگلی^۲ (۲۰۲۱)، نشان دادند که رابطه بین دانشگاه‌ها و جوامع میزبان آن‌ها نیز باید مورد توجه جدی قرار گیرد، زیرا دانشگاه‌ها معمولاً تأثیرات اجتماعی خود را مدیریت نمی‌کنند و عموماً مسائل مربوط به مسئولیت اجتماعی و جنبه‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و حاکمیتی فعالیت‌های خود را در نظر نمی‌گیرند. برای ارتقای وضعیت فعالیت‌های خود و برآوردن انتظارات پیرامون در راستای ایفای مسئولیت اجتماعی، دانشگاه باید اصول کلیدی بین‌المللی و استانداردهای حقوق بشر، رویه‌های موثر کاهش آسیب‌ها، ارائه مزایای محلی (تسهیم منافع)، نظارت، مدیریت و اجرای سازوکار رسیدگی به شکایات را رعایت کند. دی‌تولیو^۳ و همکاران (۲۰۲۱)، نشان دادند که دانشگاه‌ها به‌سختی از فناوری‌های ارتباطی مانند رسانه‌های اجتماعی برای ایجاد گفتگو با ذی‌نفعان خود در مورد مسئولیت اجتماعی و پایداری استفاده می‌کنند. دانشگاه‌هایی که تجربه طولانی‌مدت و مستمر گزارش‌دهی در این زمینه دارند، از رسانه‌های اجتماعی برای تقویت ارتباطات، تعامل با ذی‌نفعان و در نتیجه بهبود شیوه‌های گزارش‌دهی فعالیت‌های خود استفاده می‌کنند. استفاده از ظرفیت رسانه‌های اجتماعی توسط دانشگاه نیز به عنوان یک ابزار آموزشی برای آگاه کردن مردم و پرورش فرهنگ پایداری می‌تواند در جامعه به‌خوبی استفاده شود. نتایج هرناندز گارسیا^۴ و همکاران (۲۰۲۰)، نشان داد که ارتباط اجتماعی دانشگاه با جامعه در راستای نیل به کیفیت زندگی و پیشرفت پایدار انسانی از طریق بررسی مشکلات، نیازها و الزامات محیط اجتماعی با مدیریت موثر کارکردهای دانشگاهی به شیوه‌ای متعهدانه، آموزش متخصصان منطبق با نیازهای اجتماعی، توجه به پایداری ناشی از توسعه انسانی و اجتماعی - اقتصادی از طریق خلاقیت‌ها، ظرفیت‌ها و نوآوری‌های بومی جامعه، و همزیستی بین جامعه و دانشگاه به نفع رشد درون‌زا مورد نیاز است. پرتوگوئز کاسترو^۵ و همکاران (۲۰۱۹)، نشان دادند که دانشگاه‌های پیشرو

1. Chen
2. Chen & Vancley
3. Di Tullio
4. Hernández García de Velazco
5. Portuguez Castro

از طریق ارائه آموزش‌های نوین و نوآور مبتنی بر ایجاد مهارت کارآفرینی در دانشجویان، سهم مهمی در حل مشکلات اقتصادی منطقه‌ای دارند و از آن‌ها به عنوان سرمایه‌های اجتماعی یاد می‌کنند.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر روش آمیخته و از نوع پژوهش‌های قیاسی - استقرایی است. از نظر هدف، کاربردی و از حیث گردآوری اطلاعات جزو پژوهش‌های اکتشافی است. جامعه آماری پژوهش حاضر، خبرگان متشکل از اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی هستند که نمونه‌گیری آن با بهره‌مندی از منطق نمونه‌گیری نظری و روش هدفمند و بر اساس اصل کفایت نظری است؛ تعداد ۲۰ نفر از آنان به عنوان اعضای نمونه انتخاب شدند. خصوصیات مورد نظر برای خبره بودن افراد، مواردی چون دارای تسلط نظری، اشراف بر مباحث آموزش عالی و مسائل اجتماعی، راهنمایی پایان‌نامه و رساله و تالیفات در زمینه پژوهش، در دسترس بودن و همچنین تمایل مشارکت در پژوهش بود. در بخش کیفی، برای تعیین روایی پژوهش از روش‌های چندسویه‌نگری منابع داده‌ها^۱، بازبینی توسط همکاران^۲ و بررسی توسط اعضا (مصاحبه‌شوندگان) استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات در بخش کیفی مصاحبه و در بخش کمی پرسشنامه بود. چون پژوهش حاضر به صورت آمیخته و با رویکرد اکتشافی است، ابتدا باید مطالعه کیفی صورت گیرد و پس از آن مطالعه کمی انجام شود. پس با استفاده از داده‌های کیفی به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های اکتشافی، مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه مشخص شدند. میانگین زمان هر مصاحبه ۳۰ دقیقه و به صورت حضوری و تلفنی انجام شد. پس از شناسایی مصاحبه‌شوندگان و تعیین زمان و مکان مصاحبه، دستورالعملی تهیه شد و پیش از تشکیل جلسه، خلاصه‌ای از طرح و اهداف پژوهش برای آمادگی اولیه مصاحبه‌شوندگان ارائه گردید. مصاحبه‌های حضوری در دفتر کار مصاحبه‌شوندگان صورت گرفت. سپس در بخش کمی، با استفاده از پرسشنامه، و روش دلفی فازی، مولفه‌های شناسایی شده اولویت‌بندی شدند. برای سنجش روایی و پایایی پرسشنامه پژوهش در بخش کمی، از روش روایی محتوای نسبی و پایایی بازآزمون استفاده شد. داده‌های کیفی با استفاده از روش کدگذاری و بهره‌گیری از نرم‌افزار تحلیل داده‌های کیفی Maxqda²⁰²⁰ و داده‌های کمی با روش دلفی فازی تحلیل شدند. پیش از آن که به یافته‌های پژوهش پرداخته شود، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه در جدول (۱) ارائه می‌شود.

1. Data Source Triangulation
2. Peer Debriefing

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد نمونه

ویژگی‌ها	شاخص‌ها	تعداد	سهم نسبی (درصد)
شغل	هیئت علمی	۱۸	۹۰
	مدیر گروه	۲	۱۰
جنسیت	زن	۱	۵
	مرد	۱۹	۹۵
سابقه کار	کم‌تر از ۱۰ سال	۱۴	۷۰
	۱۰-۲۰ سال	۴	۲۰
	بیش‌تر از ۲۰ سال	۲	۱۰

یافته‌های پژوهش

پرسش نخست پژوهش: مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه شهید بهشتی از دیدگاه خبرگان کدام‌اند؟

پس از انجام مصاحبه‌ها و رسیدن به اشباع نظری، ابتدا برای تحلیل داده‌ها، مفاهیم و کدهای اولیه از متن مصاحبه‌ها استخراج شد. فرایند شناسایی کدها به صورت رفت‌وبرگشتی بود، بدین گونه که ابتدا با بررسی پیشینه موضوع، مفاهیم اولیه و کلی دربارهٔ مسئولیت اجتماعی دانشگاه استخراج شد. سپس با مصاحبه و مطرح شدن مفاهیم جدید و جزئی‌تر، بار دیگر به پیشینه مراجعه شد تا معادل‌های مناسبی برای این مفاهیم جستجو شود. در نهایت، ۸۹ کد منحصر به فرد شناسایی شدند. یافته‌های حاصل از کدگذاری در قالب جدولی مدون دسته‌بندی و طراحی شده‌اند که به دلیل کثرت، از ارائه جزئیات آن‌ها صرف نظر شده و صرفاً ۲۰ مقوله اصلی مسئولیت اجتماعی دانشگاه در **جدول (۲)** ارائه شده است.

جدول ۲: مولفه‌های شناسایی شده مسئولیت اجتماعی حاصل از کدگذاری محوری

مولفه‌ها	مولفه‌ها
ارزیابی و نظارت	پژوهش مسئله‌محور
تعامل‌گرایی	آموزش هدفمند
نوآوری	کارآمدی اجتماعی
استقلال دانشگاهی	تصحیح علم‌سنجی
حمایت سازمانی	فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی

ادامه جدول ۲: مولفه‌های شناسایی شده مسئولیت اجتماعی حاصل از کدگذاری محوری

مولفه‌ها	مولفه‌ها
شفافیت تصمیم‌گیری	ظرفیت‌سازی رسانه‌ای
مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی	شبکه‌سازی
فرهنگ‌سازی آکادمیک	مطالبه‌گری
تکثرگرایی	توسعه محلی
گفتمان‌سازی	توسعه فردی

مولفه‌های به‌دست‌آمده از مطالعات پیشین و مصاحبه‌های اکتشافی در شکل (۱) به تصویر کشیده شده است.

شکل ۱: مولفه‌های مسئولیت اجتماعی در دانشگاه اثربخش

برخی از پژوهشگران معتقدند که بحث درباره اعتبار و روایی داده‌ها و نتایج پژوهش به‌طور سنتی مربوط به پژوهش‌های کمی است (Johnson & Christensen, 2019). اما در پژوهش‌های کیفی نیز صحت و اعتبار داده‌ها و یافته‌ها اهمیت بالایی دارند (Creswell, 2012). پس از دریافت نظرها و پیشنهاد‌های اصلاحی مصاحبه‌شوندگان و مشاوره با استادان راهنما، ویرایش‌های لازم صورت گرفت و مدل نهایی ارائه شد.

یافته‌های بخش کمی پژوهش

روش دلفی فازی

پرسش دوم پژوهش: اولویت‌بندی مولفه‌های شناسایی شده چگونه است؟ در پاسخ به این پرسش، برای غربال‌گری و حصول اطمینان از اهمیت شاخص‌های شناسایی شده و انتخاب شاخص‌های نهایی از روش دلفی فازی استفاده شده است. کافمن و گوپتا^۱ (۱۹۸۸)، روش دلفی فازی را ابداع کردند. کاربرد این روش به منظور تصمیم‌گیری و اجماع بر سر مسائلی که در آن اهداف و پارامترها به‌صراحت مشخص نیستند، به نتایج ارزنده‌ای منجر می‌شود (Mirsepassi *et al.*, 2010). در واقع، این روش بررسی کامل عقاید خبرگان با سه ویژگی اصلی است: پاسخ بی‌نام به پرسش‌های پرسشنامه، تکرار دفعات ارسال پرسشنامه، بازخورد کنترل شده، و پاسخ گروهی آماری. در این روش داده‌های ذهنی خبرگان با استفاده از تجزیه و تحلیل‌های آماری، به داده‌های عینی تبدیل می‌شوند و به اجماع در تصمیم‌گیری منجر می‌شود (Montazer & Jafari, 2008). این روش ترکیبی از روش دلفی و نظریه مجموعه‌های فازی است که ایشیکوا و لوفتوس^۲ (۱۹۹۰) ارائه کردند. گام‌های روش دلفی فازی (Mousavi *et al.*, 2015) عبارت‌اند از:

شناسایی شاخص‌های پژوهش: در پژوهش حاضر، شاخص‌ها از طریق مصاحبه با خبرگان دانشگاهی شناسایی شدند که این شاخص‌های به‌دست‌آمده در قالب جدول (۲) ارائه شده است. جمع‌آوری نظرهای متخصصان تصمیم‌گیرنده: در این مرحله پس از تعیین مولفه‌ها و شاخص‌های مربوط به مولفه‌های مسئولیت اجتماعی از طریق مصاحبه، مولفه‌های شناسایی شده در قالب پرسشنامه با هدف کسب نظر خبرگان، راجع به میزان موافقت آن‌ها طراحی شد و در اختیار خبرگان قرار گرفت و خبرگان از طریق متغیرهای کلامی خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، و خیلی زیاد

1. Kaufmann & Gupta
2. Ishikawa & Loftus

میزان موافقت خود را ابراز کردند. از آن جا که خصوصیات متفاوت افراد بر تعابیر ذهنی آنان نسبت به متغیرهای کیفی اثرگذار است، پس با تعریف دامنه متغیرهای کیفی، خبرگان با ذهنیت یکسان به پرسش‌ها پاسخ دادند. متغیرها با توجه به **جدول (۳)**، برای بیان اهمیت هر شاخص به شکل اعداد فازی مثلثی تعریف شده‌اند.

جدول ۳: عبارات زبانی و اعداد دلفی فازی (Mirsepassi et al., 2010; Mousavi et al., 2015)

عبارات زبانی	اعداد فازی مثلثی (درصد)
خیلی کم	(۰, ۰, ۲۵)
کم	(۰, ۲۵, ۵۰)
متوسط	(۲۵, ۵۰, ۷۵)
زیاد	(۵۰, ۷۵, ۱۰۰)
خیلی زیاد	(۷۵, ۱۰۰, ۱۰۰)

تایید و غربال‌گری شاخص‌ها: این کار از طریق مقایسه مقدار ارزش اکتسابی هر شاخص با مقدار آستانه $\bar{g}$ صورت می‌پذیرد. مقدار آستانه با استنباط ذهنی تصمیم‌گیرنده معین می‌شود و مستقیم بر تعداد عواملی که غربال می‌شوند تاثیر خواهد داشت. هیچ راه ساده و قانونی برای تعیین مقدار آستانه وجود ندارد. در این پژوهش مقدار $0/7$ به عنوان مقدار آستانه در نظر گرفته شده است (Rahdary & Nasr, 2017). برای این کار ابتدا باید مقادیر فازی مثلثی نظرهای خبرگان محاسبه شود، سپس برای محاسبه میانگین نظرات n پاسخ‌دهنده، میانگین فازی آن‌ها محاسبه گردد. محاسبه عدد فازی برای هر یک از شاخص‌ها با استفاده از روابط زیر صورت می‌گیرد (Rahdary & Nasr, 2017; Saifoddin Asl et al., 2017).

$$\tilde{t}_{ij} = (a_{ij}, b_{ij}, c_{ij}), \quad i = 1, 2, \dots, n \quad j = 1, 2, \dots, m \quad (1)$$

$$a_j = \sum \frac{a_{ij}}{n} \quad (2)$$

$$b_j = \sum \frac{b_{ij}}{n} \quad (3)$$

$$c_j = \sum \frac{c_{ij}}{n} \quad (4)$$

در روابط بالا، اندیس i به فرد خبره و اندیس j به شاخص تصمیم‌گیری اشاره دارد. همچنین،

مقدار فازی‌زدایی شده میانگین عدد فازی از رابطه (۵) به‌دست می‌آید.

$$Crisp = a + \frac{c-b}{4} \quad (۵)$$

مرحله اجماع و اتمام دلفی فازی: در این مرحله، چنانچه اختلاف میانگین دو دور متوالی دلفی فازی از ۰/۱ کم‌تر باشد، دلفی فازی به اتمام می‌رسد (Cheng & Lin, 2002).

نظرسنجی مرحله اول

در این مرحله، پرسشنامه‌ای شامل ۲۰ شاخص در اختیار اعضای گروه خبره قرار گرفت و از آنان درخواست شد که نظرشان را درباره هر معیار در قالب متغیرهای کلامی مندرج در پرسشنامه بیان کنند. نتایج اولیه از نظرات خبرگان در **جدول (۴)** آورده شده است.

جدول ۴: نظرسنجی مرحله اول مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه

میزان اهمیت					مولفه‌ها	میزان اهمیت					مولفه‌ها
بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم	
۱۷	۱	۲	۰	۰	شفافیت تصمیم‌گیری	۱۵	۱	۱	۲	۱	فرهنگ‌سازی آکادمیک
۱۴	۱	۲	۱	۲	پژوهش مسئله‌محور	۱۶	۱	۱	۱	۱	مطالبه‌گری
۱۵	۲	۱	۱	۱	توسعه فردی	۱۷	۲	۰	۱	۰	فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی
۱۵	۱	۲	۱	۱	ظرفیت‌سازی رسانه‌ای	۱۳	۳	۲	۱	۱	شبکه‌سازی
۱۵	۳	۰	۱	۱	ارزیابی و نظارت	۱۵	۲	۱	۲	۰	آموزش هدفمند
۱۷	۱	۱	۰	۱	تصحیح علم‌سنجی	۱۶	۲	۲	۰	۰	استقلال دانشگاهی
۱۲	۳	۳	۱	۱	کارآمدی اجتماعی	۱۴	۲	۱	۲	۱	تعامل‌گرایی
۱۶	۱	۱	۱	۱	تکثرگرایی	۱۵	۱	۲	۱	۱	گفتمان‌سازی
۱۴	۳	۱	۱	۱	نوآوری	۱۴	۲	۳	۱	۰	حمایت سازمانی
۱۳	۲	۳	۱	۱	توسعه محلی	۱۷	۲	۱	۰	۰	مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی

در **جدول (۴)**، شمارش نظرات خبرگان به شاخص‌های پژوهش آورده شده است. برای فازی‌سازی اعداد، ابتدا باید بر اساس طیف **جدول (۳)**، به عدد فازی تبدیل شوند. سپس بر اساس

روابط (۲) تا (۴)، میانگین فازی از امتیازها اخذ می‌شود و سپس توسط رابطه (۵)، میانگین فازی به عدد قطعی تبدیل می‌شود. نتایج حاصل از میانگین فازی و فازی‌زدایی مولفه‌ها به شرح جدول (۵) است.

جدول ۵: میانگین دیدگاه‌های خبرگان حاصل از نظرسنجی مرحله اول

مؤلفه‌ها	امتیاز فازی	امتیاز قطعی	مؤلفه‌ها	امتیاز فازی	امتیاز قطعی
فرهنگ‌سازی آکادمیک	(۰/۶، ۰/۸۳۸، ۰/۹)	۰/۶۱۶	شفافیت تصمیم‌گیری	(۰/۶۸۸، ۰/۹۳۸، ۰/۹۷۵)	۰/۶۹۷
مطالبه‌گری	(۰/۶۳۸، ۰/۸۷۵، ۰/۹۲۵)	۰/۶۵۰	پژوهش مسئله‌محور	(۰/۵۷۵، ۰/۸، ۰/۸۷۵)	۰/۵۹۴
فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی	(۰/۶۸۸، ۰/۹۳۸، ۰/۹۷۵)	۰/۶۹۷	توسعه فردی	(۰/۶۲۵، ۰/۸۶۳، ۰/۹۲۵)	۰/۶۴۱
شبکه‌سازی	(۰/۵۸۸، ۰/۸۲۵، ۰/۹۱۳)	۰/۶۰۹	ظرفیت‌سازی رسانه‌ای	(۰/۶۱۳، ۰/۸۵، ۰/۹۱۳)	۰/۶۲۸
آموزش هدفمند	(۰/۶۲۵، ۰/۸۷۵، ۰/۹۳۸)	۰/۶۴۱	ارزیابی و نظارت	(۰/۶۳۸، ۰/۸۷۵، ۰/۹۳۸)	۰/۶۵۳
استقلال دانشگاهی	(۰/۶۷۵، ۰/۹۲۵، ۰/۹۷۵)	۰/۶۸۸	تصحیح علم‌سنجی	(۰/۶۷۵، ۰/۹۱۳، ۰/۹۵)	۰/۶۸۴
تعامل‌گرایی	(۰/۵۸۸، ۰/۸۲۵، ۰/۹)	۰/۶۰۶	کارآمدی اجتماعی	(۰/۵۶۳، ۰/۸، ۰/۹)	۰/۵۸۸
گفتمان‌سازی	(۰/۶۱۳، ۰/۸۵، ۰/۹۱۳)	۰/۶۲۸	تکثرگرایی	(۰/۶۳۸، ۰/۸۷۵، ۰/۹۲۵)	۰/۶۵۰
حمایت سازمانی	(۰/۶۱۳، ۰/۸۶۳، ۰/۹۳۸)	۰/۶۳۱	نوآوری	(۰/۶۱۳، ۰/۸۵، ۰/۹۲۵)	۰/۶۳۱
مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی	(۰/۷، ۰/۹۵، ۰/۹۸۸)	۰/۷۰۹	توسعه محلی	(۰/۵۷۵، ۰/۸۱۳، ۰/۹)	۰/۵۹۷

پس از اتمام نظرسنجی در مرحله اول، ضروری است که نظرسنجی مرحله دوم نیز انجام شود تا نتایج به‌دست‌آمده از هر دو مرحله با هم مقایسه شوند و نتیجه مشخص گردد. در نظرسنجی مرحله دوم نیز نتایج شمارش پاسخ‌های داده‌شده به مولفه‌ها در جدول (۶) نشان داده شده است.

نظرسنجی مرحله دوم

جدول ۶: نظرسنجی مرحله دوم مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه

مؤلفه‌ها	میزان اهمیت					مؤلفه‌ها	میزان اهمیت				
	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم
فرهنگ‌سازی آکادمیک	۱	۰	۰	۲	۱۶	شفافیت تصمیم‌گیری	۱۶	۲	۰	۰	۱
مطالبه‌گری	۱	۱	۲	۳	۱۴	پژوهش مسئله‌محور	۱۵	۳	۲	۱	۰
فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی	۰	۱	۰	۱	۱۶	توسعه فردی	۱۸	۱	۰	۰	۲
شبکه‌سازی	۱	۲	۲	۳	۱۳	ظرفیت‌سازی رسانه‌ای	۱۴	۱	۲	۲	۰
آموزش هدفمند	۲	۱	۱	۲	۱۳	ارزیابی و نظارت	۱۵	۱	۱	۲	۱
استقلال دانشگاهی	۰	۱	۱	۰	۱۷	تصحیح علم‌سنجی	۱۵	۳	۱	۰	۲
تعامل‌گرایی	۱	۱	۰	۲	۱۲	کارآمدی اجتماعی	۱۶	۲	۰	۲	۲
گفتمان‌سازی	۲	۲	۰	۲	۱۵	تکنرگرایی	۱۵	۱	۰	۲	۱
حمایت سازمانی	۱	۱	۲	۳	۱۲	نوآوری	۱۴	۲	۲	۲	۱
مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی	۰	۰	۰	۲	۱۳	توسعه محلی	۱۸	۲	۰	۲	۲

در این مرحله، پرسشنامه مرحله اول دلفی به همراه شاخص‌هایی که از نظرات خبرگان استخراج شده است، در پرسشنامه‌ای جدید طراحی شد و در اختیار خبرگان قرار گرفت. همچنین در این دور، میانگین قطعی دور اول نیز قرار داده شده است تا خبرگان از میزان میانگین هر شاخص در مرحله قبل نیز مطلع شوند. نتایج مرحله دوم دلفی فازی در **جدول (۷)** آورده شده است. در این دور نیز به طریق مشابه با استفاده از روابط (۱) تا (۳)، میانگین فازی امتیازها و توسط رابطه (۴) امتیازهای قطعی محاسبه می‌شود.

جدول ۷: میانگین دیدگاه‌های خبرگان حاصل از نظرسنجی مرحله دوم و اختلاف میانگین فازی زدایی شده مرحله اول و دوم

شاخص‌ها	میانگین فازی مرحله دوم	میانگین قطعی مرحله دوم	میانگین قطعی مرحله اول	اختلاف
فرهنگ‌سازی آکادمیک	(۰/۹۵، ۰/۹، ۰/۶۶۳)	۰/۶۷۵	۰/۶۱۶	۰/۰۵۹
مطالبه‌گری	(۰/۹۷۵، ۰/۹۱۳، ۰/۶۶۳)	۰/۶۷۸	۰/۶۵۰	۰/۰۲۸
فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی	(۰/۹۷۵، ۰/۹۵، ۰/۷)	۰/۷۰۶	۰/۶۹۷	۰/۰۰۹
شبکه‌سازی	(۰/۸۸۸، ۰/۸۱۳، ۰/۵۷۵)	۰/۵۹۴	۰/۶۰۹	۰/۰۱۶
آموزش هدفمند	(۰/۸۸۸، ۰/۸۲۵، ۰/۶)	۰/۶۱۶	۰/۶۴۱	۰/۰۲۵
استقلال دانشگاهی	(۰/۹۶۳، ۰/۹، ۰/۶۵)	۰/۶۶۶	۰/۶۸۸	۰/۰۲۲
تعامل‌گرایی	(۰/۹۳۸، ۰/۸۸۸، ۰/۶۵)	۰/۶۶۳	۰/۶۰۶	۰/۰۵۶
گفتمان‌سازی	(۰/۸۷۵، ۰/۸۱۳، ۰/۵۸۸)	۰/۶۰۳	۰/۶۲۸	۰/۰۲۵
حمایت سازمانی	(۰/۹۱۳، ۰/۸۳۸، ۰/۶)	۰/۶۱۹	۰/۶۳۱	۰/۰۱۳
مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی	(۱، ۰/۹۷۵، ۰/۷۲۵)	۰/۷۳۱	۰/۷۰۹	۰/۰۲۲
شفافیت تصمیم‌گیری	(۰/۹۶۳، ۰/۹۱۳، ۰/۶۷۵)	۰/۶۸۸	۰/۶۹۷	۰/۰۰۹
پژوهش مسئله‌محور	(۰/۹۱۳، ۰/۸۳۸، ۰/۵۸۸)	۰/۶۰۶	۰/۵۹۴	۰/۰۱۳
توسعه فردی	(۰/۹۱۳، ۰/۸۶۳، ۰/۶۳۸)	۰/۶۵۰	۰/۶۴۱	۰/۰۰۹
ظرفیت‌سازی رسانه‌ای	(۰/۸۸۸، ۰/۸، ۰/۵۷۵)	۰/۵۹۷	۰/۶۲۸	۰/۰۳۱
ارزیابی و نظارت	(۰/۸۸۸، ۰/۸، ۰/۵۶۳)	۰/۵۸۴	۰/۶۵۳	۰/۰۶۹
تصحیح علم‌سنجی	(۰/۹۲۵، ۰/۸۸۸، ۰/۶۶۳)	۰/۶۷۲	۰/۶۸۴	۰/۰۱۳
کارآمدی اجتماعی	(۰/۸۵، ۰/۷۵، ۰/۵۲۵)	۰/۵۵۰	۰/۵۸۸	۰/۰۳۸
تکنرگرایی	(۰/۹، ۰/۸۳۸، ۰/۶۱۳)	۰/۶۲۸	۰/۶۳۱	۰/۰۰۳
نوآوری	(۰/۸۸۸، ۰/۷۸۸، ۰/۵۵)	۰/۵۷۵	۰/۶۳۱	۰/۰۵۶
توسعه محلی	(۰/۸۶۳، ۰/۷۷۵، ۰/۵۵)	۰/۵۷۲	۰/۵۹۷	۰/۰۲۵

در **جدول (۷)**، میانگین فازی و قطعی مرحله دوم دلفی فازی آورده شده است همچنین، در این مرحله تفاوت میانگین قطعی مرحله دوم و اول نیز آورده شده است. چنانچه اختلاف بین دو مرحله نظرسنجی کم‌تر از حد آستانه خیلی کم (۰/۱) باشد، فرایند نظرسنجی متوقف می‌شود، یعنی به اجماع رسیده‌ایم (Cheng Lin, 2002). **جدول (۷)**، نشان می‌دهد که اختلاف میانگین تمامی شاخص‌ها کم‌تر از ۰/۱ شده است، پس فرایند دلفی فازی متوقف می‌شود. این بدان معناست که خبرگان به مولفه‌ها و ابعاد شناسایی‌شده در پژوهش نگاه تقریباً یکسانی داشته‌اند.

برای اولویت‌بندی مولفه‌ها، از میانگین فازی‌زدایی‌شده مرحله نهایی دلفی فازی استفاده می‌شود و مولفه‌هایی که دارای میانگین فازی‌زدایی‌شده بیش‌تری باشند، در اولویت‌های بالاتری قرار می‌گیرند. رتبه‌بندی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه در **جدول (۸)** نشان داده شده است. بر اساس این، مولفه‌های مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی، فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی، شفافیت تصمیم‌گیری، مطالبه‌گری، فرهنگ‌سازی آکادمیک، و تصحیح علم‌سنجی از اهمیت بیش‌تری برخوردارند.

جدول ۸: رتبه‌بندی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه بر مبنای رویکرد دلفی فازی

رتبه‌ها	مولفه‌ها	رتبه‌ها	مولفه‌ها
اول	مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی	پانزدهم	حمایت سازمانی
دوم	فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی	دوازدهم	آموزش هدفمند
سوم	شفافیت تصمیم‌گیری	سیزدهم	پژوهش مسئله‌محور
چهارم	مطالبه‌گری	چهاردهم	گفتمان‌سازی
پنجم	فرهنگ‌سازی آکادمیک	پانزدهم	ظرفیت‌سازی رسانه‌ای
ششم	تصحیح علم‌سنجی	شانزدهم	شبکه‌سازی
هفتم	استقلال دانشگاهی	هفدهم	ارزیابی و نظارت
هشتم	تعامل‌گرایی	هجدهم	نوآوری
نهم	توسعه فردی	نوزدهم	توسعه محلی
دهم	تکنترگرایی	بیستم	کارآمدی اجتماعی

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و اولویت‌بندی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه انجام شد. دانشگاه به عنوان نهادی اجتماعی و عنصری اساسی از سیستم‌های اجتماعی کلان کشور است که در صورت توجه به نیازها و مشکلات جامعه می‌تواند اثربخشی خود را نمایان سازد. دانشگاه مسئول درباره چگونگی کمک به توسعه اجتماعی و حل مسائل آن از خود پرسش می‌کند که در این راستا چه نقشی می‌تواند داشته باشد؟ توجه به مسئولیت اجتماعی و توسعه هرچه بیش‌تر این مفهوم، از محورهای اثربخشی دانشگاه است. اثربخشی سازمانی یعنی انجام کارهای درست و این که در یک افق زمانی مشخص به کجا خواهیم رسید.

در بخش کیفی پژوهش، مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه در قالب ۲۰ مولفه مشخص شد. در این مرحله از پژوهش با استفاده از مصاحبه و گفتگو با خبرگان در دانشگاه شهید بهشتی سعی شد و مولفه‌های اصلی مسئولیت اجتماعی شناسایی و دسته‌بندی شدند. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی، فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی، شفافیت تصمیم‌گیری، مطالبه‌گری، فرهنگ‌سازی آکادمیک، تصحیح علم‌سنجی، استقلال دانشگاهی، تعامل‌گرایی، توسعه فردی، تکثرگرایی، حمایت سازمانی، آموزش هدفمند، پژوهش مسئله‌محور، گفت‌وگو، ظرفیت‌سازی رسانه‌ای، شبکه‌سازی، ارزیابی و نظارت، نوآوری، توسعه محلی، و کارآمدی اجتماعی مهم‌ترین مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه هستند. همچنین، در بخش کمی پژوهش، با استفاده از فن دلفی فازی، به تعیین میزان اهمیت و اولویت‌بندی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه پرداخته شد. نتایج این بخش از پژوهش حاکی از این است که از میان کلیه مولفه‌ها، مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی مهم‌ترین مولفه مسئولیت اجتماعی دانشگاه است. پس از این عامل، به‌ترتیب، فهم‌پذیری مسئولیت اجتماعی و شفافیت تصمیم‌گیری در اولویت دوم و سوم قرار دارند. مطالبه‌گری، فرهنگ‌سازی آکادمیک، تصحیح علم‌سنجی در اولویت چهارم تا ششم قرار دارند، و بعد از این، به‌ترتیب، استقلال دانشگاهی، تعامل‌گرایی، توسعه فردی، تکثرگرایی، حمایت سازمانی، آموزش هدفمند، پژوهش مسئله‌محور، گفت‌وگو، ظرفیت‌سازی رسانه‌ای، شبکه‌سازی، ارزیابی و نظارت، نوآوری، توسعه محلی، و کارآمدی اجتماعی در اولویت‌های بعدی هستند.

برای مقایسه نتایج و یافته‌های پژوهش با پژوهش‌های صورت‌گرفته، و ابراز وجوه تشابه آن‌ها، باید گفت که کابرا (۲۰۱۸)، و برادران حقیر و همکاران (۲۰۱۹) مانند پژوهش حاضر، به‌نوعی به مفهوم‌سازی مسئولیت اجتماعی دانشگاه در نزد ذی‌نفعان اشاره کرده‌اند؛ که این مفهوم در نزد هر یک از ذی‌نفعان دانشگاه (مدیران و دانشجویان)، معانی متفاوتی دارد. سانچز-هرناندز و مایناردز (۲۰۱۶)، نشان دادند که معیار اندازه‌گیری سنجش مسئولیت اجتماعی شامل جهت‌گیری به سمت مدیریت مسئول، برنامه‌های آموزشی و تحقیقاتی مسئول است که با توجه به این که در پژوهش حاضر، آموزش هدفمند و پژوهش مسئله‌محور نیز از مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه است، همسانی نزدیک و تشابهی در هر دو پژوهش به چشم می‌خورد. همچنین یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش چن و همکاران (۲۰۱۵) که نشان دادند مسئولیت اجتماعی از طریق رفتار شفاف و اخلاقی به توسعه پایدار، سلامت و رفاه جامعه کمک می‌کند، به‌نوعی با شفافیت تصمیم‌گیری پژوهش حاضر تشابه و همخوانی دارد. نتایج پژوهش دی‌تولیو و همکاران (۲۰۲۱) نیز نشان داد

که دانشگاه‌ها به‌سختی از فناوری‌های ارتباطی مانند رسانه‌های اجتماعی برای ایجاد گفتگو با ذی‌نفعان خود در مورد مسئولیت اجتماعی و پایداری استفاده می‌کنند. پس استفاده از ظرفیت رسانه‌های اجتماعی توسط دانشگاه نیز به عنوان یک ابزار آموزشی برای آگاه کردن مردم و پرورش فرهنگ پایداری می‌تواند به‌خوبی در جامعه مورد تأکید قرار گیرد، که به‌نوعی با ظرفیت‌سازی رسانه‌ای اشاره‌شده در پژوهش حاضر تشابه و همخوانی دارد.

از سهم‌های این پژوهش می‌توان گفت که مرور ادبیات پژوهشی نشان می‌دهد، پژوهشی که به‌طور مشخص به صورت آمیخته و با استفاده از رویکرد دلفی فازی به شناسایی و رتبه‌بندی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی دانشگاه در راستای ارتقای اثربخشی در داخل کشور و بالتبع جامعه آماری (دانشگاه شهید بهشتی) پرداخته شده باشد، یافت نشد. پس می‌توان گفت که پژوهش حاضر از لحاظ موضوعی و نو بودن در جامعه مورد بررسی و از لحاظ روش‌شناسی مورد استفاده دارای نوآوری است. برخی از مضامین مطرح‌شده در این پژوهش نیز از قبیل مسئله‌مندی مسئولیت اجتماعی، مطالبه‌گری، فرهنگ‌سازی آکادمیک، تصحیح علم‌سنجی، تکثرگرایی، توسعه فردی، گفتمان‌سازی، ظرفیت‌سازی رسانه‌ای، شبکه‌سازی و کارآمدی اجتماعی در پژوهش‌های قبلی به آن‌ها اشاره نشده بود که از دیگر سهم‌های پژوهش محسوب می‌شوند.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر باید اذعان کرد که با توجه به هدف و نوع پژوهش، باید از خبرگان استفاده می‌شد، که این امر محدودیت تعداد نمونه را در پی داشت. دسترسی به خبرگان برای انجام مصاحبه و همچنین اختلاف برداشت و دیدگاه‌های گاه متفاوت آنان از مفهوم مسئولیت اجتماعی و اهمیت آن در دانشگاه از جمله محدودیت‌های مهم پژوهش حاضر بود.

با توجه به نتایج پژوهش حاضر، چند راهکار اجرایی برای ایجاد و توسعه مسئولیت اجتماعی دانشگاه ارائه می‌شود: پیشنهاد می‌شود مولفه‌های معرفی‌شده در این پژوهش مبنایی برای تدوین برنامه‌های اثربخشی دانشگاه‌ها قرار گیرد. به توسعه سیاست‌های حمایت از علاقه‌مندان به مسئولیت اجتماعی، سازمان‌های مردم‌نهاد و فعالیت‌های داوطلبانه دانشگاهیان توجه جدی شود. سازوکارهای انگیزشی در خصوص اقدامات مربوط به مسئولیت اجتماعی به صورت دقیق مشخص شود تا رغبت و تمایل افراد برای مشارکت افزایش یابد. در پرداختن به مقوله مسئولیت اجتماعی به زمینه‌هایی چون تعامل‌گرایی، فرهنگ‌سازی آکادمیک، تکثرگرایی و گفتمان‌سازی که زمینه‌ساز تحول دانشگاه هستند نیز هم‌سطح مولفه‌های محیط‌زیستی، انرژی و... که تاکنون در بیش‌تر پژوهش‌های این حوزه تمرکز شده است، توجه ویژه شود. پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌های دولتی با آموزش‌های هدفمند و پژوهش‌های کاربردی و مسئله‌محور، و تقویت ارتباط دانشگاه با جامعه،

زمینهٔ اثربخشی آنان را فراهم نمایند. در راستای شبکه‌سازی، ضمن هدایت و تسهیل و بهبود شرایط فعالیت‌های مسئولانه اجتماعی فردی دانشگاهیان، از طریق مشوق‌های متناسب، به سمت جهت‌گیری‌های جمعی هدایت شوند. در راستای شفافیت تصمیم‌گیری، دانشگاه به عنوان پیشران توسعه و تحول جامعه، برای سایر سازمان‌های دولتی، فعالیت‌های درون‌سازمانی خود را بر مبنای شفافیت تنظیم نماید. در راستای توسعه محلی، از افراد مستعد بومی دارای ظرفیت خاص، برای هدایت استعداد آن‌ها، از طریق برگزاری جشنواره‌های استعدادیابی شناسایی و حمایت شوند. به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود که در راستای اثربخشی، با استفاده از تکنیک مدلسازی ساختاری-تفسیری و نظریه داده‌بنیاد، مدل مسئولیت اجتماعی دانشگاه را طراحی نمایند و انجام پژوهشی برای شناسایی موانع ایفای مسئولیت اجتماعی دانشگاه و نحوه رفع و اصلاح و تقویت آن‌ها را پیگیری کنند.

اظهاریه قدردانی

نهایت قدردانی و سپاس ویژه خود را از همکاری مشارکت‌کنندگان، حمایت معنوی داوران ناشناس، و ویراستار علمی و ادبی (مازیار چابک) نشریه فراپژندگی مدیریت و توسعه اعلام می‌کنیم.

منابع

الف) انگلیسی

- Ahmad, J. (2012). Can a University Act as a Corporate Social Responsibility (CSR) Driver? An Analysis. *Social Responsibility Journal*, 8(1), 77-86. <https://doi.org/10.1108/17471111211196584>
- Ahumada-Tello, E., Ravina-Ripoll, R., & López-Regalado, M. E. (2018). University Social Responsibility. Development of Organizational Competitiveness Through the Educational Process. *Actualidades Investigativas en Educación*, 18(3), 359-389. <https://doi.org/10.15517/aie.v18i3.34213>
- Aitkenhead, D. (2013). Peter Higgs: I Wouldn't be Productive Enough for Today's Academic System. *The Guardian*, 6, 2013.
- Ali, M., Mustapha, I., Osman, S., & Hassan, U. (2021). University Social Responsibility: A Review of Conceptual Evolution and its Thematic Analysis. *Journal of Cleaner Production*, 286(1), 124931. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.124931>

- Allen, M. (2002). *The Corporate University Handbook: Designing, Managing, and Growing a Successful Program*. Amacom Books.
- Alvani, S. M., & Ahmadi, K. (2013). The Concept of Corporate Social Responsiveness and the Necessity of Explaining its Factors at Iran's Public Organizations. *Public Organizations Management*, 1(3), 8-16. [In Farsi]
- Alvesson, M., Gabriel, Y., & Paulsen, R. (2017). *Return to Meaning: A Social Science with Something to Say*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198787099.001.0001>
- Amadi, R. N., & Bayo, P. L. (2020). Comparative Study of the Corporate Social Responsibility of Rivers State University and University of Port Harcourt, Nigeria. *KIU Journal of Social Sciences*, 6(1), 113-121.
- Arena, M., Azzone, G., & Mapelli, F. (2019). Corporate Social Responsibility Strategies in the Utilities Sector: A Comparative Study. *Sustainable Production and Consumption*, 18(1), 83-95. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2018.12.006>
- Ayala-Rodríguez, N., Barreto, I., Rozas Ossandón, G., Castro, A., & Moreno, S. (2019). Social Transcultural Representations about the Concept of University Social Responsibility. *Studies in Higher Education*, 44(2), 245-259. <https://doi.org/10.1080/03075079.2017.1359248>
- Baptiste, H. J., Cai, Y. G., Atiquil Islam, A., & Wenceslas, N. (2022). A Systematic Review of University Social Responsibility in Post-Conflict Societies: The Case of the Great Lakes Region of East Africa. *Social Indicators Research*, 164(1), 439-475. <https://doi.org/10.1007/s11205-022-02956-z>
- Baradaran Haghir, M., Noorshahi, N., & Roshan, A. R. (2019). The Conceptualization of Social Responsibility of the University in Iran. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 25(3), 1-26. [In Farsi]
- Benneworth, P., & Fitjar, R. D. (2019). Contextualizing the Role of Universities to Regional Development: Introduction to the Special Issue. *Regional Studies, Regional Science*, 6(1), 331-338. <https://doi.org/10.1080/21681376.2019.1601593>
- Bian, J., Liao, Y., Wang, Y.-Y., & Tao, F. (2021). Analysis of Firm CSR Strategies. *European Journal of Operational Research*, 290(3), 914-926. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2020.03.046>
- Brdulak, A. (2020). Social Responsibility at Polish Universities: Based on the Example of WSB University in Wrocław. In *CSR in Contemporary Poland: Institutional Perspectives and Stakeholder Experiences* (pp. 71-83). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-42277-6_6
- Brint, S., & Clotfelter, C. T. (2016). US Higher Education Effectiveness. RSF: *The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 2(1), 2-37.

<https://doi.org/10.1353/rus.2016.0008>

- Cabrera, J. J. B., Mera, B., & Espinosa, K. V. B. (2018). University Social Responsibility from the Perspective of the Different Stakeholders. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 14(4), 220-230. <https://doi.org/10.17265/1548-6583/2018.04.006>
- Chen, C., & Vanclay, F. (2021). Transnational Universities, Host Communities and Local Residents: Social Impacts, University Social Responsibility and Campus Sustainability. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 22(8), 88-107. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-10-2020-0397>
- Chen, S.-H., Nasongkhla, J., & Donaldson, J. A. (2015). University Social Responsibility (USR): Identifying an Ethical Foundation within Higher Education Institutions. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 14(4), 165-172.
- Cheng, C.-H., & Lin, Y. (2002). Evaluating the Best Main Battle Tank Using Fuzzy Decision Theory with Linguistic Criteria Evaluation. *European Journal of Operational Research*, 142(1), 174-186. [https://doi.org/10.1016/S0377-2217\(01\)00280-6](https://doi.org/10.1016/S0377-2217(01)00280-6)
- Costley, L. R. (2015). *Evaluating Colleges and Universities: A New Model for Institutional Rankings* Seton Hall University.
- Creswell, J. W. (2012). Educational Research: Planning. *Conducting, and Evaluating*, 260(1), 375-382.
- Di Tullio, P., La Torre, M., & Rea, M. A. (2021). Social Media for Engaging and Educating: From Universities' Sustainability Reporting to Dialogic Communication. *Administrative Sciences*, 11(4), 151. <https://doi.org/10.3390/admsci11040151>
- Dima, A. M., Vasilache, S., Ghinea, V., & Agoston, S. (2013). A Model of Academic Social Responsibility. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 9(38), 23-43.
- El-Kassar, A.-N., Makki, D., Gonzalez-Perez, M. A., & Cathro, V. (2023). Doing Well by Doing Good: Why is Investing in University Social Responsibility a Good Business for Higher Education Institutions Cross Culturally? *Cross Cultural & Strategic Management*, 30(1), 142-165. <https://doi.org/10.1108/CCSM-12-2021-0233>
- Fordham, A. E., & Robinson, G. M. (2018). Mapping Meanings of Corporate Social Responsibility—An Australian Case Study. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 3(1), 1-20. <https://doi.org/10.1186/s40991-018-0036-1>
- Giuffré, L., & Ratto, S. E. (2014). A New Paradigm in Higher Education: University Social Responsibility (USR). *Journal of Education & Human Development*, 3(1), 231-238.

- Gomez, L. M., Naveira, Y. A., & Bernabel, A. P. (2018). Implementing University Social Responsibility in the Caribbean: Perspectives of Internal Stakeholders. *Revista digital de investigación en docencia universitaria*, 101-120. <https://doi.org/10.19083/ridu.12.714>
- Grau, F. X., Goddard, J., Hall, B., Hazelkorn, E., & Tandon, R. (2017). Higher Education in the World 6. Towards a Socially Responsible University: Balancing the Global with the Local. *Girona: Global University Network for Innovation*.
- Green, T., & Peloza, J. (2011). How Does Corporate Social Responsibility Create Value for Consumers? *Journal of Consumer Marketing*, 28(1), 48-56. <https://doi.org/10.1108/07363761111101949>
- Hassani, M., Gasemzadeh, A., Sameri, M., & Jeddi, E. (2014). Analysis of Structural Equation Modeling From Faculty Approaches about Social Responsibility. *Quarterly Journal of Career & organizational Counseling*, 6(20), 102-119. [In Farsi]
- Hazelkorn, E. (2020). Higher Education in the Age of Populism: Public Good and Civic Engagement. *International Higher Education*, 100(1), 6-7. <https://doi.org/10.6017/ihe.2019.99.11645>
- Hernández García de Velazco, J. J., Ravina Ripoll, R., & Chumaceiro Hernandez, A. C. (2020). Relevance and Social Responsibility of Sustainable University Organizations: Analysis from the Perspective of Endogenous Capacities. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(4), 2967-2977. [https://doi.org/10.9770/jesi.2020.7.4\(26\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2020.7.4(26))
- Huang, Y.-F., & Do, M.-H. (2021). Review of Empirical Research on University Social Responsibility. *International Journal of Educational Management*, 35(3), 549-563. <https://doi.org/10.1108/IJEM-10-2020-0449>
- Ishikawa, K., & Loftus, J. H. (1990). *Introduction to Quality Control* (Vol. 98). Springer.
- Johnson, R. B., & Christensen, L. (2019). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. Sage Publications.
- Karami, M., Galavandi, H., & Galaei, A. (2017). The Relationship between Professional Ethics, Ethical Leadership and Social Responsibility of High Schools in Kurdistan. *School Administration*, 5(1), 93-112. [In Farsi]
- Kaufmann, A., & Gupta, M. M. (1988). *Fuzzy Mathematical Models in Engineering and Management Science*. Elsevier Science Inc.
- Keykha, A., & Abili, K. (2020). Study of Social Responsibility of Educational Groups (Case Study: Department of Management and Educational Planning, the University of Tehran). *Iranian Higher Education*, 12(1), 113-138. [In Farsi] <http://ihej.ir/article-1-1290-fa.html>

- Kieźel, M., Piotrowski, P., & Wiechoczek, J. (2021). Perception of Social Responsibility Strategy in Higher Education: Empirical Study in Poland. *Sustainability*, 13(16), 9417. <https://doi.org/10.3390/su13169417>
- Kövéř, Á., & Franger, G. (2019). *University and Society: Interdependencies and Exchange*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781788974714>
- Kraipetch, C., Kanjanawasee, S., & Prachyapruit, A. (2013). Organizational Effectiveness Evaluation for Higher Education Institutions, Ministry of Tourism and Sports. *Research in Higher Education Journal*, 19(1), 1-10.
- Kuo, Y.-F., Lin, Y.-M., & Chien, H.-F. (2021). Corporate Social Responsibility, Enterprise Risk Management, and Real Earnings Management: Evidence from Managerial Confidence. *Finance Research Letters*, 41(1), 101805. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101805>
- Kwan, P., & Walker, A. (2003). Positing Organizational Effectiveness as a Second-Order Construct in Hong Kong Higher Education Institutions. *Research in Higher Education*, 44(1), 705-726. <https://doi.org/10.1023/A:1026179626082>
- Larrán Jorge, M., & Andrades Peña, F. J. (2017). Analysing the Literature on University Social Responsibility: A Review of Selected Higher Education Journals. *Higher Education Quarterly*, 71(4), 302-319. <https://doi.org/10.1111/hequ.12122>
- Latif, K. F., Bunce, L., & Ahmad, M. S. (2021). How Can Universities Improve Student Loyalty? The Roles of University Social Responsibility, Service Quality, and "Customer" Satisfaction and Trust. *International Journal of Educational Management*, 35(4), 815-829. <https://doi.org/10.1108/IJEM-11-2020-0524>
- Lemos Lourenço, M., Rosalia Ribeiro Silva, M., & Santana Galvão Oliveira, R. (2022). University Social Responsibility and Empathy in Organizations During COVID-19 Pandemic in Brazil. *Social Responsibility Journal*, 18(4), 806-824. <https://doi.org/10.1108/SRJ-09-2020-0371>
- Leoński, W. (2021). Corporate Social Responsibility as a Management Concept in Universities: A Study of the Top 10 Polish Universities' Websites. *Zeszyty Naukowe Akademii Morskiej w Szczecinie*.
- Luhmann, H., & Theuvsen, L. (2016). Corporate Social Responsibility in Agribusiness: Literature Review and Future Research Directions. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 29(1), 673-696. <https://doi.org/10.1007/s10806-016-9620-0>
- Maqbool, S., & Zameer, M. N. (2018). Corporate Social Responsibility and Financial Performance: An Empirical Analysis of Indian Banks. *Future Business Journal*, 4(1), 84-93. <https://doi.org/10.1016/j.fbj.2017.12.002>

- Martínez-Virto, L., & Pérez-Erasmus, B. (2021). The Role of the Public University of Navarre in Achieving the 1st SDG for the End of Poverty. *Sustainability*, 13(17), 9795. <https://doi.org/10.3390/su13179795>
- Martini, M. C., & Fabbris, L. (2017). Beyond Employment Rate: A Multidimensional Indicator of Higher Education Effectiveness. *Social Indicators Research*, 130(1), 351-370. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1179-z>
- Meseguer-Sánchez, V., Abad-Segura, E., Belmonte-Ureña, L. J., & Molina-Moreno, V. (2020). Examining the Research Evolution on the Socio-Economic and Environmental Dimensions on University Social Responsibility. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(13), 4729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17134729>
- Mirsepasi, N., Toloie Eshlaghy, A., Memarzadeh, G., & Peidaie, M. (2010). Designing a of Human Resource Excellence Model in Iranian Public Sectors using the Fuzzy Delphi Technique. *Future Study Management*, 21(87), 1-22. [In Farsi]
- Moghadam, M. R. S., Govindan, K., Dahooie, J. H., Mahvelati, S., & Meidute-Kavaliauskiene, I. (2021). Designing a Model to Estimate the Level of University Social Responsibility Based on Rough Sets. *Journal of Cleaner Production*, 324(1), 129178. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.129178>
- Mohammadi, A., Daraei, M., & Tolabi, Z. (2022). Analysis of Social Responsibility Components as an Ethical Value in Islamic Azad Universities. *Ethics in Science and Technology*, 16(4), 104-110. [In Farsi] <http://ethicsjournal.ir/article-1-2489-fa.html>
- Montazer, G. A., & Jafari, N. (2008). Application of Fuzzy Delphi Method in Designing Tax Policy in Iran. *The Economic Research (Sustainable Growth and Development)*, 8(1), 91-114. [In Farsi] <http://ecor.modares.ac.ir/article-18-2470-fa.html>
- Moubed, M., & Nadizadeh, A. (2022). A Review of Criteria for Effective University- Society Relationship based on University Social Responsibility Models. *Science and Technology Policy Letters*, 12(1), 112-199. [In Farsi]
- Mousavi, P., Yousefizenouz, R., & Hasanpoor, A. (2015). Identifying Organizational Information Security Risks Using Fuzzy Delphi. *Journal of Information Technology Management*, 7(1), 163-184. [In Farsi] <https://doi.org/10.22059/jitm.2015.53555>
- Nejati, M., Shafaei, A., Salamzadeh, Y., & Daraei, M. (2011). Corporate Social Responsibility and Universities: A Study of Top 10 World Universities' Websites. *African Journal of Business Management*, 5(2), 440-447.
- Oliver, B., & Jorre de St Jorre, T. (2018). Graduate Attributes for 2020 and Beyond: Recommendations for Australian Higher Education Providers. *Higher Education Research & Development*, 37(4), 821-836.

<https://doi.org/10.1080/07294360.2018.1446415>

- Pandya, S., & Srivastava, R. K. (2017). Factors Influencing Organisational Effectiveness in the Educational Sector. *European Journal of Education Studies*, 3(3), 271-296
- Phan, C. X., Le, L. V., Duong, D., & Phan, T. C. (2021). The Impact of Corporate Social Responsibility on Brand Image: A Case Study in Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(4), 423-431.
- Portuguez Castro, M., Ross Scheede, C., & Gómez Zermelo, M. G. (2019). The Impact of Higher Education on Entrepreneurship and the Innovation Ecosystem: A Case Study in Mexico. *Sustainability*, 11(20), 5597. <https://doi.org/10.3390/su11205597>
- Rababah, A., Nikitina, N. I., Grebennikova, V. M., Gardanova, Z. R., Zekiy, A. O., Ponkratov, V. V., Bashkirova, N. N., Kuznetsov, N. V., Volkova, T. I., & Vasiljeva, M. V. (2021). University Social Responsibility During the COVID-19 Pandemic: Universities' Case in the BRICS Countries. *Sustainability*, 13(13), 7035. <https://doi.org/10.3390/su13137035>
- Rahdary, A., & Nasr, M. (2017). Challenges of Think Tanks in Iran. *Management and Development Process*, 30(2), 23-54. [In Farsi] <http://jmdp.ir/article-1-2727-fa.html>
- Rahman, A. A., Castka, P., & Love, T. (2019). Corporate Social Responsibility in Higher Education: A Study of the Institutionalisation of CSR in Malaysian Public Universities. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(4), 916-928. <https://doi.org/10.1002/csr.1731>
- Saifoddin Asl, A., Saghafi, F., Zolfagharzadeh, M. M., Hamidi, M., & Askarian, M. (2017). Extracting Key Indicators of Research Development Based on Ishikawa Fuzzy Delphi in Healthcare Sector. *Strategy*, 25(4), 5-26. [In Farsi]
- Saiz, M. J. (2019). El diálogo y la universidad en la teoría de Alasdair MacIntyre. Espacios en blanco. *Serie indagaciones*, 29(1), 1-10.
- Sánchez-Hernández, M. I., & Mainardes, E. W. (2016). University Social Responsibility: A Student Base Analysis in Brazil. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 13(1), 151-169. <https://doi.org/10.1007/s12208-016-0158-7>
- Sandu, E.-A., Solomon, G., Morar, D., & Muhammad, A.-S. (2014). Considerations on Implementation of a Social Accountability Management System Model in Higher Education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 142(1), 169-175. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.638>
- Santos, G., Marques, C. S., Justino, E., & Mendes, L. (2020). Understanding Social Responsibility's Influence on Service Quality and Student Satisfaction

- in Higher Education. *Journal of Cleaner Production*, 256(1), 120597. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120597>
- Sharma, D., & Sharma, R. (2019). A Review Literature on University Social Responsibility Initiatives in the Global Context. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, 6(6), 27-35.
- Tetřevová, L., & Sabolova, V. (2010). University Stakeholder Management and University Social Responsibility. *WSEAS Transactions on Advances in Engineering Education*, 7(7), 224-233.
- Ting, K.-H., Cheng, C.-T., & Ting, H.-Y. (2021). Introducing the Problem/Project Based Learning as a Learning Strategy in University Social Responsibility Program-A Study of Local Revitalization of Coastal Area, Yong-An District of Kaohsiung City. *Marine Policy*, 131(1), 104546. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2021.104546>
- Uworwabaye, A., Flink, I., Nyirahabimana, A., Peeraer, J., Muhire, I., & Gasizi, A. N. (2020). Developing the Capacity of Education Local Leaders for Sustaining Professional Learning Communities in Rwanda. *Social Sciences & Humanities Open*, 2(1), 100092. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2020.100092>
- Vallaey, F. (2014). University Social Responsibility: A Mature and Responsible Definition. *Higher Education in the World*, 5(1), 88-96.
- Wang, W., Zhang, S., Zhang, L., & Liu, Q. (2020). Government Subsidy Policies and Corporate Social Responsibility. *IEEE Access*, 8(1), 112814-112826. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3002794>
- Weber, O., Diaz, M., & Schwegler, R. (2014). Corporate Social Responsibility of the Financial Sector-Strengths, Weaknesses and the Impact on Sustainable Development. *Sustainable Development*, 22(5), 321-335. <https://doi.org/10.1002/sd.1543>
- Wigmore-Álvarez, A., Ruiz-Lozano, M., & Fernández-Fernández, J. L. (2020). Management of University Social Responsibility in Business Schools. An Exploratory Study. *The International Journal of Management Education*, 18(2), 100382. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2020.100382>
- Zulu, A., Matafwali, S. K., Banda, M., & Mudenda, S. (2020). Assessment of Knowledge, Attitude and Practices on Antibiotic Resistance among Undergraduate Medical Students in the School of Medicine at the University of Zambia. *International Journal of Basic & Clinical Pharmacology*, 9(2), 263-270. <https://doi.org/10.18203/2319-2003.ijbcp20200174>

ب) فارسی

ایران‌نژاد پاریزی، مهدی (۱۳۹۵). مدیریت سازمان‌های پیچیده از تئوری تا عمل (دبداگاه استراتژیک).

انتشارات مدیران.

بوک، درکی، و دیگران (۱۳۹۶). *مسئولیت اجتماعی دانشگاه: رسالت دانشگاه در جهان پیچیده امروز*. ترجمه آرمین امیر، علی پاپلی یزدی و مریم عالم‌زاده، انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی. رادمنش، ناهید؛ مشایخ، پری، و رزمی، نوشین (۱۴۰۱). *واکاوی نوین به مسئولیت اجتماعی در بیانیه ماموریت دانشگاه‌های ایران: با رویکرد تحلیل محتوا*. نشریه مدیریت نوآفرینی، ۲(۲)، ۵۰-۶۷. شقایب پامچلو، طاهره؛ ایلی، خدایار، و قراملکی، احد فرامرز (۱۳۹۶). *مطالعه شناخت وضعیت موجود مسئولیت اجتماعی دانشگاه مبتنی بر الگوی والایس بر اساس دیدگاه اعضای هیئت علمی (مورد: دانشگاه تهران)*. نشریه آموزش عالی ایران، ۸(۴)، ۷۹-۱۰۲. مهدی، رضا، و شفیع، مسعود (۱۳۹۸). *نقش آفرینی و ظرفیت‌سازی دانشگاه‌های نسل چهارم برای توسعه محلی و منطقه‌ای*. نشریه صنعت و دانشگاه، ۳۵(۱۰)، ۱-۲۲.

نحوه ارجاع به مقاله:

زمندی، علی اکبر؛ حسنی، محمد، و قلاوندی، حسن (۱۴۰۲). شناسایی و اولویت‌بندی مولفه‌های مسئولیت اجتماعی در راستای اثربخشی دانشگاهی با استفاده از رویکرد دلفی فازی. *نشریه فر/بند مدیریت و توسعه*، ۳۶(۲)، ۱۶۷-۱۹۹.

Zamandi, A. A., Hassani, M., & Galavandi, H. (2023). Identifying and Prioritizing the Components of Social Responsibility Based on University Effectiveness, Using the Delphi Fuzzy Approach *Management and Development Process*, 36(2). 167-199.

DOI: [10.52547/jmdp.36.2.167](https://doi.org/10.52547/jmdp.36.2.167)

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Management and Development. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

